

ЛЬВІВСЬКА ДОВОЄННА ПОЛОНІСТИКА

Окремі філологічні науки у Львівському університеті розвивалися неодноразово й нестабільно. Тобто деякі філологічні науки почали викладатися раніше, деякі — пізніше, деякі розвивалися краще, деякі — гірше. І навіть у міжвоєнний період в університеті не існувало стільки філологічних напрямів, як, наприклад, зараз в Університеті Яна Казимира.

Однією з перших у Львівському університеті була, звичайно, полоністика, і, без сумніву, в умовах поневолення вона була найважливішою з точки зору національних інтересів. Кафедра польської мови і літератури була створена царським імператорським декретом від 7 серпня 1817 року, коли в результаті освітньої реформи була відновлена діяльність університету (припинена австрійською владою з 1773 по 1784 і з 1805 по 1817 роки). Кафедра була створена за сприяння Максиміліана Оссолінського (у цьому ж році було також створено «Оссолінеум»). Але не було відповідного кандидата на посаду професора! Тому протягом дев'яти років лекції на цій кафедрі не читалися, і лише наприкінці 1825 року на цю посаду призначили першого куратора Бібліотеки Оссолінських Миколая Міхалевича, який у січні наступного року почав читати лекції і керував кафедрою протягом дев'ятнадцяти років — до 1844 р.

Міхалевич мав сильний характер, але не відзначався ані науковою самостійністю, ані педагогічним талантом, тож не дивно, що кількість слухачів була мізерною — як правило, до 20 осіб. Після його смерті (1846 р.) лекції читав молодий куратор Бібліотеки Оссолінських Ян Кант Шляхтовський (1817–1871), якого вже за кілька років було звільнено, і полоністика не мала керівника ще протягом чотирьох років. Лише в 1856 р. на посаду завідувача кафедри було призначено справжнього вченого і педагога — Антонія Малецького (1821–1913), який переїхав до Львова з Інсбрука, де очолював кафедру класичної філології. Народжений у Великопольщі, він спеціалізувався на класичній філології, завдяки освіті й роботі

в німецьких університетах, але із часом став одним із завідувачів кафедри історії полоністики, і не лише львівської.

Його дуже хвилювала доля львівської кафедри, про що він двічі розмовляв з міністром Туном у Відні. У Львові Малецький викладав польську мову, його авторству належить «Граматика польської мови» у двох версіях (так звана менша й більша). Окрім цього, він читав лекції про літературу, якій приділяв значну увагу не лише в аспекті її естетичної цінності, але й через присутні в ній національно-патріотичні ідеї, що мало велике значення в умовах поневолення. Учений оприлюднив свої ідеї в 1869 році в присутності Кароля Лібельта. У промові, виголошеній із цієї нагоди, Малецький зазначив: *«Для того, щоб зрозуміти чому, незважаючи на погані стосунки, нація тримається разом, варто звернути увагу на літературу [...] Література — це організм, у ній міститься національна єдність, як раніше містилася політична єдність; політичні праці пристосовуються під відносини, обставини і місце, а от література по всій Польщі — єдина [...] Вороги можуть стримати все, але літературу не подужають; вона зберігає національну солідарність і тримає її серед нас»*¹.

Загалом для професорської діяльності Малецького характерні були патріотичні виступи; наприклад, він вимагав, аби процедура захисту докторської дисертації і лекція Романа Пілата проводилися польською мовою, проти чого була більшість членів університету (австрійців, звичайно), котрі навіть прийняли рішення, яке виключало застосування польської мови у таких випадках. На знак протесту Малецький залишив комісію із захисту докторських дисертацій, не зважаючи на те, що захищався його учень, майбутній професор кафедри. Врешті-решт справу розглянуло міністерство у Відні, і Малецький добився свого.

Цей випадок є одним зі знаменних епізодів у боротьбі професорів-поляків за викладання польської мови, що було дозволено розпорядженням австрійської влади від 4 липня 1871 року, хоча воно і вступило в силу трохи пізніше. Це сталося уже в період автономії Галичини, на отримання якої істотно вплинула поразка австрійської армії під Садовою 1866 року у війні з прусами. Не дивно, що популярність Малецького зростала, і він став першим польським ректором Львівського університету в період 1872–1873 рр.

¹ B. Gubrynowicz, *Antoni Małcki* (1821–1913), Lwów 1920, s. 201.

За часів Малецького полоністика почала відроджуватися. Уже в перший рік викладання на посаді професора його лекції слухали 50 осіб, і ця цифра швидко зростала. Наприклад, у 1861–62-ому навчальному році до нього записалося вже 148 слухачів, у 1856–66 рр. їх було вже більше 200, а деякі лекції монографічного характеру, наприклад, «Про Короля Духа або про Конрада Валленрода» слухало понад 300 осіб. Таким чином, кафедра полоністики стала живим осередком польської науки і культури, що було значним досягненням в умовах поневолення.

Якими були найбільші досягнення Малецького як історика польської літератури? Наприклад, він почав писати історико-літературні монографічні праці ще до того, як переїхав у Львів, стверджуючи, що серйозні тези повинні підкріплюватися ґрунтовними дослідженнями джерел, які, за його словами: «є належним завданням, а не щоразу новою історією літератури [...], виконаної поспіхом, [що] не мають ніякої цінності, а скоріше викликають жаль, адже автори марнують свій час і сили, переписуючи одне одного»¹.

Він сам написав дві такі монографічні роботи: «Про Яна Анджея Морштина»² і «Про Анджея Фрича Моджевського»³. Достатньо сказати, що про найвидатнішого нашого поета епохи бароко (цього терміна в літературі Малецький ще не знав; його увів пізніше Порембович) було відомо лише як про перекладача «Сіда» Корнеля, а також «Психе» (уривок поеми «Адоніс» Маріно), та й не завжди йому приписувалось авторство цих перекладів. У 1844 році видано невелику частину його віршів, але під іменем Збігнева Морштина (також поета).

Лише Малецький відкрив його як поета, яким ми його знаємо зараз, тобто автора поетичних збірок «Лютня» і «Канікула», а також як перекладача «Амінти» Тассо, учений дослідив його біографію і виділив серед інших Морштинів, яких раніше постійно плутали. Малецький також оцінив художню цінність поезії Яна Анджея і певною мірою долучився до переоцінки польської літератури XVII століття, на яку

¹ A. Małcki, *Andrzej Frycz Modrzewski // Od antyku do romantyzmu*. Wybór i opracowanie J. Maślanka, Biblioteka Filiologii Polskiej (seria B: Literaturoznawstwo pod red. T. Ulewicza), Warszawa–Kraków 1979, s. 91. Першодрук: „Biblioteka Ossolińskich” 1864, t. 5, s. 124–210. Див. теж: J. Maślanka, *Antoni Małcki jako historyk literatury polskiej // Z dziejów literatury i kultury*, Kraków 2001, s. 243–260.

² *Jan Andrzej Morsztyn, poeta polski XVII wieku i jego imiennicy // Pismo zbiorowe*, wyd. przez J. Ohryzkę, t. I. Petersburg 1859, s. 268–334; передрук в: *Od antyku...*, s. 155–227.

³ Див. посилання 2.

раніше не звертали уваги. Щоправда і в Малецького час від часу траплялися зневажливі нотки, але перемагав інший тон, що доводив наявність у Морштина непересічного таланту до «справжнього жарту і володіння мовою та віршем [...]». Без таланту, — читаємо, — ці твори не заслуговували б жодної уваги. Але за такої беззаперечної поетичної майстерності вони становлять новий тип, який матиме майбутнє в нових періодах польської літератури»¹.

Морштин перед відкриттям Малецького належав до майже невідомих письменників, натомість латинські твори Моджевського із самого початку були відомі в Польщі та Європі. Про нього писали багато такого, що Маленький піддав критичній оцінці, порівнявши з доступними йому джерелами і написав нову біографію Фриза. У вступі ж до своєї праці вимагав — як було згадано раніше — солідних монографічних досліджень, а не робіт, повних «тез не дослідників, а дилетантів»².

* * *

В університетських лекціях, у силу своїх педагогічних обов'язків, Малецький розкривав усю історію польської літератури³, але свою особисту увагу присвятив романтикам. 21-річним юнаком він дебютував зі статтею «Про життя і роботи Адама Міцкевича» у «Науковому віснику» (1842), а, отже, тоді, коли Міцкевич викладав у Колеж де Франс. Це була перша спроба опрацювати біографію автора «Пана Тадеуша», що спиралася в основному на інформацію, отриману від брата поета, Францішека, з яким Малецький зустрічався. Можна припустити, що творчість Міцкевича на довго стане предметом досліджень Малецького, але сталося інакше. Через багато років він ще написав статтю «Місце народження Адама Міцкевича»⁴ і виголосив промову під час львівських урочистостей з нагоди сотої річниці з дня народження поета⁵.

Натомість його зацікавили драми Красінського й здавалося, що він планував глибше їх дослідити, але опублікував лише два великі фраг-

¹ A. Małcki, *Jan Andrzej Morsztyn // Od antyku*, s. 193.

² A. Małcki, *Od antyku*, s. 90.

³ B. Gubrynowicz, *Antoni Małcki*, s. 171–173.

⁴ «*Tygodnik ilustrowany*» 1886, t. I, s. 102, 115–117, 131–132.

⁵ Промова, виголошена під час святкування сотої річниці з дня народження Адама Міцкевича // *Rok Mickiewiczowski. Księga pamiątkowa wydana staraniem Kółka Mickiewiczowskiego we Lwowie, Lwów 1899, cz. 2, s. 35–39.*

менти. Перший — «Про місце і твори автора «Іридїона»¹, другий під назвою — «Іридїон»².

Вражає влучність, з якою молодий дослідник описав ідеологічну роль безіменного тоді драматурга (відомо, що Красінський видав свої драми анонімно), звернув увагу на загальнонаціональний характер його творчості, а також на жертковий патріотизм головного героя, на історичну ідейну сторону даної драми, роль виняткових жіночих образів і постать самого Іридїона, якого назвав «пам'ятником любові до батьківщини».

Красінський, прочитавши цю роботу, у листі до Станіслава Козьмяна від 2 травня 1847 року поцікавився невідомим йому критиком: «А хто це в «Огляді» (*«Przegląd»*) так чудово розібрав до останньої нитки постать Іридїона? Так розумно її проаналізував...»³.

Малецького вразили драми Красінського, але й цього разу він не продовжував роботу. Натомість, через якийсь дивний і щасливий парадокс, він присвятив багато років дослідженню і редагуванню творчості Юліуша Словацького. Можна говорити про парадокс, адже до автора «Балладини» Малецький довго ставився з упередженням і не цінував його творів. Наприклад, намагаючись обґрунтувати багатовіковий сон Іридїона, зневажливо згадав Словацького: «Той, хто, вивчаючи цей образ, спробує охарактеризувати його легким словом фантастичність, помиляється, адже такому поету, яким є автор «Іридїона», фантастичність невластива. Надприродність у художніх творах здається відсутністю майстерності і скидається на «бога з машини» [...]. Але можливо, Словацький любить часом прикрашати свої твори незрозумілими й бурхливими вибріками фантазії»⁴.

Однак доля розпорядилася так, що у львівський період до рук Малецького потрапила кореспонденція Словацького, передана йому родиною поета через Кароля Шайноху. Зацікавлено читаючи її, він вирішив, як пише у вступі до монографії про Словацького, «розглянути автентичну лінію життя Словацького, нікому ще не відому». Така зацікавленість, а із часом захоплення, особистістю і поезією автора

¹ Druk w «Rok 1845 pod względem oświaty, przemysłu i wypadków czasowych» (wyd. 1846), s. 90–100.

² Druk w «Przeglądzie Poznańskim» 1847, t. IV, s. 74–111.

³ Z. Krasieński, *Listy do Koźmianów*, opracował Z. Sudolski, Warszawa 1971, s. 484.

⁴ A. Małecki, *Od antyku*, s. 392.

листів поступово, але постійно зростали, хоча упереджене ставлення зникло не відразу. Наприклад, у лекціях 1859 року Малецький назвав «Ангеллі» високохудожнім твором, але написаному: *«У хворобливому стані, адже не можна зрозуміти думку, яку, мабуть, у своїй фантастичності і сам автор не розумів. Цей твір здається гарною й чуттєвою музичною композицією, яка своїми сумними нотами будить у слухача тугу [...]. Туга ця розбухує дивовижні чисті думки, дивну чуттєвість, якої так багато на сторінках, але все це не в'яжеться ані у фабулу, ані в ідею, ані в якусь значущу цілісність»*¹.

Не дуже добре висловлювався Малецький і про «Балладину», адже назвав її фантасмагорією, простою сільською піснею². У «Мазепі» його вразила бурхлива чуттєвість, відсутність обґрунтування трагічного конфлікту, чіткої ідеї, а також розбуханість подій. А от «Беньовський» — це «безсмертний монумент гордості й доказ обмеженості поета, зведений собі самому»³. «Король Дух» здавався йому поемою «сонною і фантастичною, родом із часів давнього слов'янства, що базується на поглядах метемпсихози, узятих у Платона, написаний наче у божевільному маренні»⁴.

У своїх лекціях Малецький так охарактеризував усю творчість автора «Короля Духа»: *«Словацький належить до тієї категорії письменників, твори яких аж ніяк не стосуються їхнього таланту. Його талант був однією з найкращих поетичних здібностей. Безмежна фантазія [...], глибокі й гарячі почуття, досконале володіння мовою. Але цій дивовижній і талановитій постаті чогось не вистачало. Спокою, володіння собою і зібраності, розуміння своїх потреб [...]. Він був однією з перших зірок на небі нашої поезії, але не сонцем, яке гріє, не планетою, яка стоїть на місці..., а кометою, яка дивує, пролітаючи над нами, та зрозуміти її ніхто не може. [...] Словацький зробив романтичне в нашій поезії досконалим. Він був ідеальним романтиком»*⁵.

Це був 1859 рік. Відтоді ставлення Малецького до творів Словацького змінювалося дуже швидко. Щоразу краще і глибше розумів він творчість великого романтика, особливо його драми. Уже 1861

¹ B. Gubrynowicz, Antoni Małeckii, s. 242.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само, с. 243.

⁵ Там само, с. 243–245.

р. в рецензії на «Мазепу», поставленого на львівській сцені, він писав, що це «чудовий твір одного з найбільших наших поетів»¹ (прем'єра відбулася 13 грудня 1861 року) і вимагав поставити «Марію Стюарт», що наступного року і зробив львівський театр.

У монографії, виданій 1866–1867 рр., він висловив думку, яка стала ключовою в розумінні його ставлення до Словацького: *«Роботи звичайних талантів найбільше подобаються після першого прочитання [...] Із творами Словацького все зовсім інакше. Чим довше ти про них думаєш, чим частіше їх читаєш, тим більше знаходиш у них беззаперечні цінності»*².

У монографії Малецький докладно описав постать поета на підставі кореспонденції, яка саме в цій праці була опрацьована й цитована. Біографія, задокументована в такій формі, була визначною історико–літературною подією. Але передусім творчість поета була представлена зовсім в іншому світлі, ніж у попередніх лекціях. Наприклад, «Марію Стюарт» Словацького було порівняно з драмою Шиллера з такою самою назвою³.

Позитивно оцінено сценічні й естетичні особливості «Мазепи» (прем'єра у Кракові 1851 р.), «Балладини», «Ліллі Венеди» та інших драм. «Балладина» була визнана досить оригінальним твором, попри певну подібність до «Короля Ліра» чи «Сну літньої ночі» Шекспіра: *«Випадкова схожість у певних деталях новіших творів на старіші не повинна нікого дивувати чи вражати. Рідко буває, щоб думки геніальних людей, які виникають під час спостереження за життям суспільства, не збігалися»*⁴.

«Лілля Венед» була названа одним із найцікавіших і найважливіших творів Словацького, хоча його дещо вражала надмірна ірраціональність і символічність, зокрема арф венедів: *«Ми занурюємось у*

¹ „Dziennik Polski” 1861, nr 68 z 15 XII.

² A. Małecki, Juliusz Słowacki. Jego życie i dzieła w stosunku do współczesnej epoki, wyd. trzecie, Lwów 1901, t. I, s. 106. — Це видання, так само, як і друге 1881 року, було «доповнене» — як можемо прочитати на титульній сторінці — збагачене новими матеріалами, але думки й оцінки не змінилися в порівнянні з першим виданням 1866–1867 рр., що було з'ясовано завдяки докладному зіставленню. Нагадуємо, що, наприклад, З. Красінський уже 1841 року в анонімній статті *«Kilka słów o Juliuszu Słowackim»* (у познанському «Tygodniku Literackim») високо оцінював творчість автора «Ballady». Нижче ж, С. Norwid, *O Juliuszu Słowackim w szczęściu publicznych posiedzeniach*, Paryż 1861.

³ Там само, т. I, с. 136.

⁴ Там само, т. II, с. 288.

його [тобто поета] ідеї, розуміємо багато, але не все, адже у деяких сценах суть губиться у глибинах символіки, зачиненій на сім замків»¹.

Малецький не розумів деяких творів містичного періоду, особливо драм — «Ксьондз Марек» і «Срібний сон Саломеї». Натомість високо оцінив «Короля Духа». Не лише художню майстерність, визнану ще до Малецького, але передусім детально і ґрунтовно проаналізував зміст усього твору, усіх рапсодів, виданих ним на той час із рукописів (як відомо, лише перший рапсод був виданий за життя поета). І мабуть, ще важливіше те, що він спробував пояснити головні ідеї філософії духу Словацького.

Малецький, як відомо, також був першим видавцем неопублікованого за життя поетичного (і загалом літературного) доробку Словацького, що було дуже складною і важливою ініціативою. «Посмертні твори»² відібрано з надзвичайним філологічним відчуттям. Ідеться про тлумачення й форму подачі незакінчених творів, а також творів, які мають багато версій. Про те, у якому стані він отримав «Короля Духа», Малецький писав: «*Рукопис «Короля Духа», знайдений після смерті Словацького, являв собою купу найрізноманітніших паперів... у якійсь хаотичній формі [...]. І було б справжнім неподобством не розібратися в цих паперах. ...Досягнуте коштувало стільки часу й зусиль, що важко передати*»³.

Із невиданими за життя поета піснями «Беньовського» (пісня VI й наступні) було так само. Малецький як видавець й автор монографії створив філологічно-текстологічну базу для рукописного доробку Словацького й загалом для дослідження творчості поета, який за життя, і ще довго після смерті, не був оцінений належним чином. Найбільший дослідник творчості Словацького професор Університету Яна Казимира Юліуш Кляйнер (1886–1957) написав про Малецького, що «монографія про Словацького, а також видання «Посмертних творів» були в дусі епохи [...]. Уперше видатний польський учений присвятив так багато зусиль пізнанню творів і життя поета»⁴.

¹ Там само, т. III, с. 30.

² *Pisma pośmiertne Juliusza Słowackiego staraniem A. Małeckiego*, Lwów 1866, t. 1–3.

³ A. Małeki, *Juliusz Słowacki*, t. III, s. 154.

⁴ J. Klajner, *Antoni Małeki*, w tego ż: *W kręgu historii literatury*, wybór i opracowanie A. Hutnikiewicz, Biblioteka Filologii Polskiej // *Literaturoznawstwo* pod red. T. Ulewicza, Warszawa 1981, s. 495.

Розбурхана Малецьким цікавість до творчості автора «Короля Духа» швидко зростала у всій Польщі, особливо у львівському колі, де цю тему інтенсивно досліджували. Особливо багато їх зроблено в період найбільшої популярності — у соту річницю народження поета (1909 р.), яку святкували в багатьох польських містах. Тоді на тему Словацького з'явилися численні роботи, статті, спеціальні номери журналів і книжок, як, наприклад, тритомник, написаний близько п'ятдесятьма авторами і виданий «стараннями Комітету святкування сотої річниці [...] у Львові» (Львів, 1909 р.) з такою посвятою: «Безсмертному поетові, Королю Духу — учителі середніх шкіл в низькому поклоні»; або видана гроном львівських молодих ентузіастів книга «Тіням Юліуша Словацького, лицаря повітряної боротьби за нашу національність» (1909) зі вступним словом професора (Львівського університету з 1904 р.) Юзефа Калленбаха (1861–1929). Серед одинадцяти авторів знаходимо там Кляйнера і Манфреда Крідля. З нагоди цієї річниці в Польщі було видано кілька великих редакцій творів Юліуша Словацького й багато добірок його поезії в різних польських осередках, але «перша критична праця» у 10 томах за редакцією Броніслава Губриновича (1870–1933) і Віктора Гана (1871–1959) була видана у Львові 1909 р. і стала видатним редакторським досягненням.

До грона дослідників творчості Словацького належав також Ян Гвальберт Павліковський (1860–1939), який, щоправда, не працював в університеті, але був тісно пов'язаний із львівським науковим осередком і його атмосферою. Він написав низку статей про містичні твори, особливо про «Короля Духа», твір, який на межі XIX і XX століть уважали найкращим твором Юліуша Словацького. В ювілейний рік Павліковський опублікував книгу «Вивчення „Короля Духа“. Частина перша. Містика Словацького» (Львів, 1909 р.), а кілька років потому вийшов відредагований варіант «Короля Духа» (Львів, 1924, т. 1–2), що складалася з тексту твору, а також величезного коментарю, написаного в співавторстві із сином Міхалом.

Популярність Словацького у колі львівських дослідників не зменшилася також і в міжвоєнний період, тоді в атмосфері культу 1927 року останки поета було перевезено з Парижа на Вавель. Тоді «у велично-

му Вавельському замку прозвучали слова Юзефа Пілсудського, який у боях за незалежність ніколи не розлучався з «Беньовским»: «Від імені уряду Польської республіки наказую перенести останки Юліуша Словацького до королівського склепу, бо він був справжнім королем»¹.

А найвидатніший науковий пам'ятник Словацькому створив тоді Кляйнер — чотири томну монографію² під назвою «Історія творчості», а також ним були видані «Усі твори Словацького»³. І хоча відтоді про Словацького було написано багато, і видавалися його твори, ані монографія Кляйнера, ані критична редакція не втратили наукової цінності. Кляйнер був видатним теоретиком редакторської справи, доказом чого став великий вступ до вищезгаданої редакції «Про методи видання „Усіх творів”», який Крідль у своїй рецензії⁴ назвав «філологічною поемою».

Кляйнер був ученим із сильною методологічною свідомістю, філософським сприйняттям і рідкісним знанням світової літератури. Це дуже добре видно в його літературній компаративістиці, при цьому порівняння й аналогії були в його розумінні доказом відмінності і оригінальності, індивідуальності досліджуваного літературного твору. Польську літературу він розглядав в контексті європейських і світових літератур. Наприклад, у монографії про Красінського розглядав «еволюцію думки» у творчості поета на тлі європейських філософських течій, на які міг спиратися автор «Іридіона». Монографія про Словацького «Історія творчості» «містить, мабуть, найбагатшу в польській науковій літературі характеристику європейського романтизму, а кожна деталь у ній розглядається, як правило, у контексті аналогічних явищ»⁵. Він зміг пов'язати історично-літературні явища з філософськими, і якщо навіть використовував думки Дільте, Бергсона, Кроче, то завжди доцільно й розважливо, маючи власний погляд, усві-

¹ J. Klejner, *Słowacki*, Lwów [1938], s. 296.

² J. Klejner, *Juliusz Słowacki. Dzieje twórczości*, Ossolineum, Lwów 1918–1927, t. 1–4. Останнє видання: «Wydawnictwo Literackie», Kraków 1999. Вступ і опрацювання Ю.Старнавського. Варто звернути увагу на дві польськомовні книжки чеського полоніста на тему сприйняття Словацького в Польщі і Чехії: *Jarmil Pelikán, Recepceja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849–1867*, Praha 1963; *Juliusz Słowacki wśród Czechów*, Brno 1973.

³ Lwów 1924–1939, wyd. Ossolineum, wyd. 2, Wrocław 1952–1972; *Króla–Ducha* opracował J. Kuźniar.

⁴ Рецензія Крідля була опублікована в «Pamiętniku Literackim», 1925–26, s. 743–760.

⁵ A. Hutnikiewicz, *Słowo wstępne*, w: J. Kleiner, *W kręgu historii i teorii literatury*, s. 16.

домлюючи, що справжній літературний твір є складним індивідуальним організмом, «багатоаспектним за своєю природою»¹.

* * *

Університет Яна Казимира був найкращим не лише в сфері досліджень над Словацьким, але й усього польського романтизму. У 1886 році у Львові було створено Літературне товариство імені Адама Міцкевича, головним ініціатором і першим головою (1886–1901) якого був Роман Пілат (1846–1906). Він також був першим редактором «Щоденників Літературного товариства імені Адама Міцкевича», які виходили з 1898 року (з 1902 року до сьогодні «Літературний щоденник»). У 1898 році святкували соту річницю з дня народження Міцкевича, і головним осередком усіх заходів, організованих на всіх поневолених територіях, а також за межами Польщі, був Львівський університет, що підтвердив ювілейний том (664 сторінки максимального формату) під назвою «Рік Міцкевича»².

У Львівському університеті протягом 1904–1919 рр. кафедру очолював Юзеф Калленбах³, автор монографії «Адам Міцкевич» (Краків, 1897, т. 1–2), яка до 1926 року мала чотири видання. Низка праць про творчість Міцкевича належить Кляйнеру, перша з них — монографія під назвою «Адам Міцкевич. Історія Густава» (Львів, 1934) описує період творчості до «Сонетів» включно, а після Другої світової війни було видано другий том «Адам Міцкевич. Історія Конрада»⁴.

Кляйнер під час святкування ювілею 40–ліття наукової діяльності в Католицькому університеті в Любліні сказав: «Я хотів у великих працях

¹ Там само, с. 21.

² Див. посилання 9. У ювілейному 1898 році було відкрито пам'ятник пророка у Кракові (27.06) авторства Теодора Рігера і у Варшаві (автор — Ципріан Годебський). У Львові ж почав діяти комітет зведення пам'ятника, відкритого у 1904 році (автор — Антоній Попель), про що згадується в «Ilustracji Polskiej» (Kraków) 1904, nr 4: *Budowa kolumny Mickiewicza we Lwowie*.

³ Про нього див.: W. Woźniowski, *Józef Kallenbach (1861–1929) // Uniwersytet Jagelloński. Złota księga Wydziału Filologicznego*, pod red. J. Michalika i W. Waleckiego, Kraków 2000, s. 155–166.

⁴ Люблін (КУЛ) 1948–1949 разом з відновленням першим томом. Незакінчений твір. Із літератури про Кляйнера див.: A. Hutnikiewicz, *Słowo wstępne*, w: J. Kleiner, *W kręgu historii*, s. 5–34; H. Markiewicz, *Juliusz Kleiner (1886–1957)*, w: *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga*, s. 343–353; J. Starnawski, *Juliusz Kleiner w tegoż: Sylwetki lwowskich historyków literatury*, Łódź 1997, s. 150–175.

ставити пам'ятники найбільшим авторам або описувати всю польську літературу»¹. Такі пам'ятники–монографії він поставив трьом пророкам, раніше за всіх третьому з них у згаданому творі «Зигмунт Красінський. Історія творчості» (Львів, 1912–1913) у соту річницю з дня народження поета. Щоправда, це була не перша об'ємна монографія про Красінського, адже ще 1892 р. у Кракові було видано двотомник Станіслава Тарновського (оновлений у ювілейному 1912 році), а пізніше Юзеф Калленбах видав свою працю «Зигмунт Красінський. Життя і творчість юних років (1815–1838)» (Львів, 1904), але праця Кляйнера значно розширила знання про творчість автора «Не–Божественної комедії».

Кляйнер не встиг написати заплановану монографію про Красінського, але залишив низку ґрунтовних праць про найбільшого поета польського просвітництва². Вони були черговою базою для літературних досліджень того періоду, які раніше у львівському середовищі розвивались дуже успішно, особливо завдяки багатьом новаторським працям про літературу й культуру станіславівських часів директора Оссолінеум Людвіка Бернацького. Наприклад, його твір «Театр, драма і музика за Станіслава Августа» (Львів, 1925). Або завдяки професорові Університету Яна Казимира Вільгельма Брухнальського (1859–1938), різнопланового ученого, автора багатьох невеликих, але цінних статей про нашу літературу від середньовіччя до романтизму включно. Серед них піонерські праці про версифікацію в стародавній поезії (наприклад, у «Богородиці»), про латинську і польську середньовічну поезію, ренесансний епістолярій, кілька праць про Рея, особливо монографічний нарис «Розвиток творчості Миколая Рея»³, що описує творчість письменника «на надзвичайно широкому порівняльному тлі»⁴.

До найважливіших його наукових творів належить праця «Міцкевич–Немцевич. Історично–літературне дослідження»⁵, де пред-

¹ Промова Юліуша Кляйнера, виголошена 3 лютого 1946 року в КУЛ (у збірній праці): Juliusz Kleiner, *Księga zbiorowa o życiu i działalności*, red. F. Araszkiewicz i J. Starnawski, Lublin 1961, s. 7.

² Важливіші праці про Красінського опубліковані у книзі Кляйнера *O Krasickim i Fredrze dziesięć rozpraw*, Wrocław 1956.

³ «Rozprawy Wydz. Filologicznego AU w Krakowie», t. 44, 1908, s. 112–197.

⁴ J. Kleiner, *Wilhelm Bruchnalski*, w: W. Bruchnalski, *Między średniowieczem a romantyzmem*, Biblioteka Filologii Polskiej (seria B: Literaturoznawstwo, pod red. T. Ulewicza), wybór i opracowanie J. Starnawski, *Sylwetki*, Warszawa 1975, s. 10.

⁵ Lwów 1907. Раніше у «Pamiętniku Literackim» 1903–1905.

ставлені, зокрема, «важливість „Історичних пісень” у польській культурі [...], міркування над сутністю балади [...] і над поетичним стилем»¹. Новітньою є стаття «З історії панегірика в Польщі»,² про цей жанр у нашій літературі XVI–XVIII ст.

Брухнальський був редактором «Століття «Львівської газети» у річницю, що виповнилася 1911 року. Він також опублікував свої монографічні роботи: «Галицька журналістика 1773–1811», «Історія «Львівської газети» 1811–1848», а також «Історія «Різноманітностей» 1827–1859» (про літературний додаток до «Газети») у двох великих томах (Львів 1911–1912). Брухнальський був видатним редактором, він написав монографічні вступи до «Мишеїди. Пісня Х» Красіцького (1921), «Гражини» (1922) і «Конрада Валленрода» Міцкевича (1922); видав збірку документів про історію Оссолінеуму, він також належить до перших польських (після Пілата³) теоретиків наукового редагування, яке зародилося саме у Львові. Час від часу керував Сеймовим виданням «Творів» Міцкевича як автор роботи «Спроба видавничого упорядкування збірної редакції «Усіх творів» Міцкевича»⁴. У цьому виданні він упорядкував текст «Пана Тадеуша», а Пігонь написав критичний відгук.

* * *

Окрім великої трійки романтичних поетів, предметом піонерських досліджень у Львівському університеті стала також творчість Олександра Фредро — завдяки Євгеніушеві Кухарському. Він автор низки робіт про комедіографа Фредро і його твори, серед яких вступ до «Помсти» (1920), «Дівочих обіцянок» (1920), а також «Пана Йовяльського» (1921) у серії Національної бібліотеки. Дослідник звертав особливу увагу на зв'язок цих творів із політичною ситуацією в Галичині, а також національно-політичних і виховних цінностях, що Бой-Зелінський у «Фредрівських підсум-

¹ J. Kleiner, *Wilhelm Bruchnalski*, s. 12. Пор. теж *Wilhelm Bruchnalski*, w: J. Starnawski, *Sylwetki*, s. 75–83.

² «Kwartalnik Historyczny» 1917, z. 1–2, s. 45–54 i tabela.

³ Р. Пілат на з'їзді у Кракові 1884 р. у трьохсоту річницю смерті Яна Кохановського вголосив доповідь на тему: *Jak należy wydawać dzieła polskich pisarzy XVI i XVII w.* (druk w: „Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce” 1886, t. 5, s. 97–111), який вважається теоретичним початком польського наукового редагування.

⁴ „Pamiętnik Literacki” 1923, s. 126–154.

ках» (1934, раніше в пресі) визнав ідеалізацією занадто консервативних поглядів у літературних творах високого рівня. Така прискіплива критика змусила Кухарського відмовитись від подальшого вивчення творчості Фредро¹, що стало втратою для науки, тим більше, що дуже важливе й об'ємне видання «Усіх творів» (1926–1927) Фредро в його опрацюванні не було закінчене. Із запланованих восьми томів було видано шість, які містять усі комедії, а невидані сьомий і восьмий повинні були містити решту творів, а також критичне опрацювання². Попри відсутність двох томів, ця редакція була основною аж до післявоєнного видання творів Фредро в опрацюванні Пігоня. Після того, як Кухарський у 1927 році очолив кафедру порівняльного літературознавства, він продовжував дослідження у сфері історії літератури, започатковані раніше, роботою «Про метод естетичного опрацювання літературних творів» («Літературний щоденник», 1923 р.). Цю ж проблематику він описував у наступних публікаціях у цьому ж журналі: «Літературна композиція. Її історія і дослідження» (1928), «Поетика новели» (1936), «Теорія літератури та метод літературних досліджень» (1936) та інших. Кухарський був одним із перших польських теоретиків літератури, який, зламавши позитивістський історизм і генезис тих, хто вважав літературні твори документами цієї цивілізаційної епохи, — літературний твір вважав автономним твором. Він не керувався модними тенденціями і напрямками. Його «система поглядів [...] була далекою від теорії духовних структур Дільте, адже в центрі інтересів дослідника стояв сам твір, а не особа і біографія письменника»³. Він не приймав теорію формалістів, естетику Кроче, думки феноменологів, які звертали увагу на «схеми ідеальних об'єктів відчуття, а не на очевидні літературні факти»⁴. Незалежність поглядів Кахарського цінували його учні (наприклад, Артур Гутнікевич, Владислав Флоріян, Яном Тшинадльовський), але для більшості вона була суперечливою.

У 1924 році в Університеті Яна Казимира виникла дещо споріднена з полоністикою кафедра, але ближча до історичних наук Кафедра історії освіти та навчання, яку очолив Станіслав Лемпільський (1886–1947),

¹ А. Hutnikiewicz, *Kucharski Eugeniusz*, PSB, t. 16, s. 48.

² Див. J. Starnawski, *Sylwetki*, s. 214–215.

³ А. Hutnikiewicz. *Słowo wstępne* do: E. Kucharski, *Między teorią a historią literatury*. Biblioteka Filologii Polskiej (seria B: Literaturoznawstwo pod red. T. Ulewicza), wybór i opracowanie A. Hutnikiewicz, Warszawa 1986, s. 24.

⁴ Там само.

з 1933 року звичайний професор, автор монографії «Діяльність Яна Замойського у сфері навчання (1573–1605) (Краків, 1921 р.), а також багатьох есе і статей, частина яких була видана після смерті автора у величезній збірці «Ренесанс і гуманізм у Польщі» (Краків, 1952), а через сорок років було видано том (понад 900 сторінок), що містив велике зібрання його робіт з історії культури та літератури¹.

* * *

Очолити кафедру в університеті без захисту докторської дисертації було непросто, як у випадку Єжи Ковальського у 1920 році, а раніше, у 1909 році екстраординарним професором і у 1912 ординарним порівняльної літератури у Львівському університеті став поет Ян Каспрович, який протягом тринадцяти років працював дуже інтенсивно, а з 1922 року (після закінчення ректорської діяльності), коли його здоров'я почало погіршуватися, усе частіше перебував у Закопаному. Підставою для створення для нього персональної кафедри були численні переклади творів в його виконанні з кількох зарубіжних літератур: грецької (Есхіл, Еврипід), англійської (Шекспір, Шеллі, Кітс), німецької (Гете, Шиллер, Гейне та інші), норвезької (Ібсен), італійської (д'Аннунціо). Він також видав у власному перекладі дві антології: «Англійські поеми» (1907 р.) та «Шедеври європейської драматичної поезії» (1912 р., т. 1–2). Він проводив семінари «Мотив Інокентія в поезії» (1912), «Мотив Саломеї в поезії» (1913), «Початки європейської романтики» (1919–1920)². Мав багато лекцій про англійську літературу, наприклад, про драми Шекспіра (1910–1911), це важливо, адже у Львові тоді ще не було англійської філології й лише в 1923–1924 роках було створено кафедру, яку очолив Владислав Тарнавський (1885–1951)³, кандидатуру якого раніше висував Каспрович.

¹ Див. S. Łempicki, *Wiek złoty i czasy romantyzmu w Polsce*, Biblioteka Filologii Polskiej (seria B: Literaturoznawstwo pod red. T. Ulewicza), wybór i opracowanie J. Starnawski, Warszawa 1992.

² Про Каспровича див. J. Starnawski, *Sylwetki*, s. 120–130.

³ Про Тарнавського там само, с. 237–242.

Англійська філологія в Польщі з'явилася досить пізно: перша кафедра — у Ягеллонському університеті, яку з 1911 року очолював Роман Дибоський (1883–1945). Під його керівництвом Тарнавський вивчав з 1908 року англійську літературу і мову, тут він захистив кандидатську дисертацію в 1913 році з роботою «Про польські переклади драм Шекспіра» (видана у 1914 році в Кракові), а докторську — у 1922 році в університеті Яна Казимира з монографією про життя і творчість Кшиштофа Марлоу. Новоствореною кафедрою у Львові керував протягом 1923–1924 рр. 1922 року було створено третю таку кафедру у Варшавському університеті, її очолив випускник Ягеллонського університету Анджей Третьак (1886–1944).

Тарнавський був єдиним професором–англіцистом у Львові в міжвоєнний період із перервою в роках 1934–1937, коли через опозиційність Міністерство релігії та народної освіти звільнило його, а кафедру було зачинено, і відновлено лише за нового міністра Войцеха Свентославського. Тарнавський був видатним ученим, дослідником і перекладачем творів Шекспіра. У своєму перекладі, в серії Національної бібліотеки, він видав драми: «Антоній і Клеопатра» (1921), «Ромео і Джульєтта» (1924) і «Юлій Цезар» (1924), а після його смерті були видані «Гамлет» (1955), «Король Ричард II» (1956), «Король Лір» (1957), «Буря» (1958), «Сон літньої ночі» (1970), решту перекладів Шекспіра залишив у рукописах, які було передано до Ягеллонської бібліотеки. Тарнавський також був першим автором двотомного польського видання «Історія англійської літератури від найдавніших часів до Мільтона і Драйдена» (Львів, 1930). Цю працю він не продовжив, але у «Великій світовій літературі» (т. 3, с. 67–242) є повна розвідка «Англійська література» його авторства. Він також написав популярно–наукову монографію «Шекспір» (Львів, 1931). Деякі твори Шекспіра перекладав у мокотівській в'язниці служби безпеки, де й помер. Його було заарештовано в Кракові 1946 року, оскільки після смерті Дибоського саме він очолював кафедру англійської філології в Ягеллонському університеті. Тоді ж краківську кафедру було зачинено¹.

¹ Див. М. Gibińska-Marzec, *Władysław Tarnawski (1885–1951)*, w: *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Filologicznego*, s. 316–317. Біографічна інформація про Тарнавського взята з його біографії, опублікованої у книзі J. Starnawski, *Sylwetki*, s. 237.

Значно раніше ніж англїцистика у Львівському університеті виникла романїстика. Першим романїстом був видатний учений і перекладач Едвард Порембович (1862–1937), який очолював львівську кафедру з 1899 року. Щоправда, ця кафедра виникла ще раніше, але працювала не дуже активно, якщо не рахувати того, що в період 1897–1890 рр. на ній викладав Максиміліан Кавчинський (1842–1906), який у 1892 став професором романїстики в Ягеллонському університеті. Порембович першим переклав на польську мову Д. Леопарді «Збірка віршованих і прозових творів» (1887), «Драми» (1887) Кальдерона, створив «Провансальську антологію» (1887). Геніально переклав «Божественну комедію» Данте (1906). Одночасно опублікував монографію про великого флорентійця («Данте», 1906), а ще раніше «Святий Франциск з Ассізі» (1899). Наблизив до поляків майже всі романські літератури, включаючи провансальську, каталонську, іспанську, португальську. У 1893–1898 роках у багатотомній «Ілюстрованій історії літератури» під редакцією Пьотра Хмелевського, виданій у Варшаві Самуелем Левенталем, розмістив нариси: історії італійської літератури (до XVIII ст.), іспанської та португальської¹. А ще пізніше для «Великої світової літератури» (1930–1933) під редакцією Станіслава Ляма опрацював історію французької (до Першої світової війни), провансальської і латинської літератур середніх віків. Середньовічна культура віддавна була йому близька. Уже в 1904 році у Львові було видане його «Опрацювання історії середньовічної літератури» (тут також «Теорія середньовічної давньої любові»), а пізніше написав синтетичну працю, яку високо оцінили дослідники середньовіччя — «Нова краса середніх віків» (Львів, 1916)². Цікавився також народною європейською літературою і переклав «Народні кельтські, германські і романські пісні» (Львів, 1909). Був видатним компаративістом із величезною базою знань. Поеднував філологічний аналіз тексту з деякими постулатами позитивізму, визнавав вплив середовища на літературну творчість, але наполягав на індивідуальній естетичній вартості літературних творів. У 1893 році оприлюднив у «Записках філологічного факультету наукової академії» важливу роботу «Анджей Морштин, представник бароко у поль-

¹ Див.: А. Biernacki, *Porębowicz Edward*, PSB, t. 27, s. 649–650.

² Там само, с. 650.

ській поезії», вводячи з образотворчого мистецтва до літератури поняття бароко; окреслив його визначення і обґрунтував доцільність. А в праці «Польська поезія нового століття» («Літературний щоденник», 1902) літературу на межі XIX–XX століть назвав неоромантизмом, це поняття функціонувало аж поки не виникла назва Молода Польща¹.

У 1922 році у Львівському університеті виникла нова кафедра романістики, вужчої спеціалізації, тобто французької філології, яку очолив учень Порембовича Зигмунт Черни (1888–1975), він спочатку був заступником професора, з 1925 року — екстраординарним професором і з 1933 — ординарним професором, протягом певного часу працював разом зі своїм учителем. Після того, як Порембович пішов на пенсію (1931) його замінив інший учень, Казімеж Ярецький (1878–1939), який лише 1930 р. захистив докторську дисертацію з романської філології.

Черни в основному спеціалізувався на французькій літературі (Р. Шатобріан, Т. Готьє, А. Рембо, Ш. Моррас та ін.); писав про французьку поезію XX ст., провансальську літературу (Ф. Міністраль, Ж. Дарбо і М. Андре), є автором об'ємних вступів до творів іспанських письменників: Сервантеса і Кальдерона де ля Барка. На жаль, не всі праці Черного дочекалися публікації, як, наприклад, монографія про історію освіти й науки у Франції, нарис із французького віршування та інші. Після Другої світової війни Черни працював в університетах Торуня, Познані, Вроцлава, а найдовше в Кракові, зробивши «найбільший внесок у справу відбудови польської романістики»².

* * *

Починаючи з 1888 року у Львівському університеті існувала кафедра славістики, яку очолював Антоній Каліна (1846–1906), родом з Великопольщі; він був мовознавцем і, можна сказати, що в славистиці там домінувало мовознавство й надалі, натомість дослідження слов'янських літератур не мали такої сильної позиції, зрештою, не лише у Львові. Великою заслугою Каліни було створення в 1895 році Народознавчого

¹ Див. теж: J. Starnawski, *Sylwetki*, s. 55. Ще книжка Я. Кшижановського має назву *Neoromantyzm polski - 1890-1918*, Вроцлав–Варшава–Краків 1963.

² Див.: W. Mańczak, *Zygmunt Czerny (1888-1975)*, w: *Uniwersytet Jagiellonski. Złota księga*, s. 405–408.

товариства, яке він очолював до 1905 року, а також друкованого органа цього товариства «Люд», яке він редагував у цьому ж десятилітті.

* * *

Германська філологія натомість уже в перші роки існування університету (1784–1805) була зачинена через відсутність слухачів і аж до 1852 року такої кафедри не існувало¹. Лише через тридцять років з'явився перший видатний германіст Ричард Марія Вернер (1854–1913), народжений у Моравії, професор Львівського університету з 1883 року (ординарний з 1886 року), автор праць про лірику, зокрема, цінної монографії «Лірика і лірики» («Liryk und Liryker», 1890). Писав про творчість Лезінга, Гете, Кляйста, Ленау та Гебеля. Мав видатних учнів, серед яких прекрасний учений із широкою спеціалізацією, германіст, теоретик літератури, дослідник культурних і літературних течій, професор Варшавського університету (1919–1939) Зигмунт Лемпійський (1886–1943), вбитий німцями в концентраційному таборі Аушвіц². Учнем Вернера також був Здзіслав Жигульський (1888–1975), після Другої світової війни професор в Лодзькому університеті, а потім у Вроцлавському. У Вернера також училися такі видатні полоністи як Кляйнер і Крідль³.

* * *

Нарешті, перейдемо до класичної філології, яка у Львівському університеті була ровесницею полоністики, хоча як самостійна наукова дисципліна сформувалася значно пізніше. Віддавна предметом її вивчення були обидві класичні мови, особливо латина як службова мова для теології, права й меншою мірою інших дисциплін. Але вона не була філологічною наукою. Навчальні програми та історія окремих

¹ Див.: F. Jaworski, *Uniwersytet Lwowski. Wspomnienie jubileuszowe [...] w dwusetną pięćdziesiątą rocznicę założenia*, Lwów 1912, s. 27–28.

² Див. Z. Łempicki, *Wybór pism*, opracował H. Markiewicz, t. 1–2, Warszawa 1966. Тут про автора в т. I: B. Suchodolski, *Zygmunt Łempicki jako teoretyk literatury*.

³ А. Гутнікевич у всупному слові до вибору творів Я. Кляйнера «*W kręgu historii i teorii literatury*» (Варшава 1981, с. 8) пише: «Германістику Кляйнер закінчував під керівництвом відомого Ріхарда Марії Вернера, відому свого часу книгу *Liryk und Liryker* (1890), якого вдячний учень рекомендував власним студентам у наукових poradnikach». Див. теж про Вернера J. Starnawski, *Sylwetki*, s. 35–44.

філологій у Львівському університеті після виникнення цього наукового закладу (спочатку він називався Академією, створеною з єзуїтської колегії, завдяки акту короля Яна Казимира в 1661 році) маловідомі, в основному тому, що багато невивчених документів було знищено великою пожежею в 1848 році¹. Після виникнення Львівського університету на австрійський лад у 1784 році за панування імператора Юзефа II класична філологія була включена до філософії, яка також не мала статусу окремої науки, але була своєрідним вступом до навчання для окремих лекцій на різних факультетах. Через десять років після третього розподілу і приєднання до Австрії так званої Західної Галичини з Краковом у 1805 році після чергової освітньої реформи в Австрії Львівський університет перестав існувати, а на його місці було створено так званий ліцей, у якому філологія зникла взагалі. І навіть після створення Франциском I університету у 1817 році, латина і грека понад тридцять років належали до факультативних предметів. Лише після нової освітньої реформи 1848 року, коли міністром освіти у Відні за підтримки видатного філолога Бонітца став Лео Тун, класична філологія стала самостійною наукою. Тоді ж виникли відомі восьмирічні гімназії, які існували навіть у міжвоєнний період. Однак про класичну філологію як про науку в повному розумінні цього слова можна говорити лише після реполонізації (тобто повернення польській мові статусу мови навчання в цьому науковому закладі та в Краківському університеті), яка почалася лише в 1873 році².

До того часу, тобто протягом дев'яноста років з моменту згаданої реформи 1784 р. і до реполонізації, у львівському університеті працювало по черзі вісім класичних філологів–професорів, серед яких шість німців (австрійців), один чех і один українець. Результати їхньої роботи досить докладно представив Ян Смерека в 1937 році, стверджуючи, що це була філологія на дуже низькому рівні³. Жодного із цих професорів навіть частково не можна порівняти з Гродеком, який працював у Вільні, коли там учився Міцкевич.

¹ «Вранці 2 листопада 1848 року австрійські «гармати генерала Гаммерштайна [...] були спрямовані на Університет, який вважався головним осередком революційного руху; [...] палала Академія, разом із бібліотекою і цінними виданнями». — пише Францішек Яворський (*Uniwersytet Lwowski*, s. 33).

² Див.: F. Jaworski, *Uniwersytet Lwowski*, s. 35.

³ Див.: J. Smereka, *Filologia klasyczna w Uniwersytecie Lwowskim do czasów Zygmunta Węclewskiego i Ludwika Cwiklińskiego*, «Eos», z. 1, s. 61–75, a zwłaszcza s. 65.

Ситуація з класичною філологією у Львові радикально змінилася на краще, коли кафедру (а пізніше дві) з цієї дисципліни очолили поляки. Першим був Зигмунт Венцлевський (1824–1887, родом з Великопольщі) талановитий учений, професор університету у 1873–1887 роках, який зрештою, також у 1873 році став членом Академії наук. Наукові праці писав латинською і польською мовою. Перед тим, як стати професором у Львові, видав ще в 1851 році в Познані латинсько–польський словник (видання 2, Краків, 1868), а у львівський період спеціалізувався на елліністиці, перекладав великих грецьких трагіків; також переклав на польську мову майже всю творчість Еврипіда (Познань 1881–1882 — три томи), деякі трагедії Есхіла і Софокла (Познань, 1875), дав ґрунтовний коментар до «Короля Едіпа» Софокла, писав про грецький театр і грецьку буколічну поезію. Ці праці були величезним кроком до розвитку львівської елліністики. Він також був піонером у дослідженнях польської латинської поезії, автором праці «Про життя, твори та видання Климента Яніцького» («*De Clementis Janicii vita, scripsis editionibus*», 1864) та «Про поезію Анджея Кшицького» («Щоденник Академії наук», 1874).

Через три роки після очолення кафедри Венцлевським, у 1876 році у Львові було створено другу кафедру класичної філології для Людвіка Цвіклінського (1853–1942, родом із Великопольщі), який протягом одинадцяти років працював із Венцлевським. Цвіклінський уже ранніми працями про творчість Фуکیدіда: «Дослідження про час, у який Фуکیدід написав першу частину своєї історії» («*Quaestiones de tempore, quo Thucidides priorem historiae suae partem composuerit*», Гнезно, 1873) та «Про походження другої частини історії Фуکیدіда» («*Die Entstehungsweise des zweiten Teils der Thukydideischen Geschichte*», «Гермес» XII, 1877), на тему генези і хронології окремих частин грецького історіографа здобув наукове визнання¹. Писав про творчість Геродота, Ксенофонта, Гомера, у тому числі про сприйняття автора «Ілліади» в Польщі: «Гомер і гомерики. Про вивчення і переклади Гомера, особливо в Польщі» (Львів, 1881); про Катутла («Римський

¹ S. Hammer, *Historia filologii klasycznej w Polsce*, PAU, Historia Nauki Polskiej w Monografiach, t. XXVI, Kraków 1948, s. 18–20.

лірик») і т.д. А беручи приклад зі старшого колеги Венцлавського, багато уваги присвятив латинській поезії Яніцького, видав на цю тему ряд статей, апогеєм цих досліджень є опрацьована ним редакція творчості поета у виданні Польської академії наук: «Зібрання найдавніших польсько-латинських поетів» («*Corpus antiquissimorum poetarum Poloniae Latinorum*», т. VI, 1930). Він має також великі заслуги як ініціатор і засновник у Львові у 1893 році Філологічного товариства (до сьогодні існує як Польське філологічне товариство), був його головою, а також засновником наукового часопису товариства «Еос», який редагував протягом перших семи років (нині теж видається у Познані).

У 1899 році Цвіклінський став депутатом віденського парламенту, а потім головою відділення в міністерстві освіти, врешті в 1917 році — міністром освіти, тому переїхав жити до Відня. На цій посаді зробив свій внесок у покращення ситуації з освітою в Галичині і в Цешинській Сілезії. Спочатку у Львівському університеті його заміняв учень Станіслав Вітковський, який у 1902 році очолив кафедру. А після повернення Польщі незалежності в 1919 році Цвіклінський повернувся додому до Познані, а потім став почесним професором Познанського університету (1927) і повторно в 1929 році головою Польського філологічного товариства.

Після смерті Венцлавського професором класичної філології став у 1888 році Броніслав Кручкевич (1849–1918), на чотири роки старший за Цвіклінського, вихованець Ягеллонського університету. Він працював у Львівському університеті тридцять років. Був видатним мовознавцем-латиністом, але в його доробку є також праці про літературу, наприклад, про поему «Етна», яку він приписав Вергілію: «Поема про гору Етну, авторство якої краще приписати Вергілію» («*Poëma de Aetna monte Vergilio auctori potissimum esse tribuendum*», Краків, 1883). А до нашої теми зарахувати можна його праці про польсько-латинську літературу, що вийшли в серії Польської академії наук «Зібрання найдавніших польсько-латинських поетів» («*Corpus antiquissimorum poetarum Poloniae Latinorum*»), про гуманістів: Павла з Кросна і Яна з Вісліци (1887) та «Пісні» Пьотра Ройзюша (2 томи) з монографічним вступом, що налічує 135 сторінок, написаних «справді цицеронівською латиною»¹. Він також багато писав про цих авто-

¹ Там само, с. 22.

рів польською мовою в «Записках філологічного факультету академії наук» (1887 і серія II 1898)¹.

Сильну львівську філологічну школу започаткували Венцлевський і Цвіклінський; її розвиткові допоміг Кручкевич, але черговим світилом був дослідник Станіслав Вітковський (1866–1950), учень Цвіклінського, який під його керівництвом захистив докторську дисертацію (1899) і після нього очолив кафедру у 1902–1935. Був видатним елліністом, але його наукові дослідження охоплювали не лише елліністику, але й широке коло питань з різних знань про античність. Такий підхід був характерний філологам останніх десятиліть XIX ст., а також міжвоєнного двадцятиліття, а з львівських філологів стосується передусім Вітковського, який у своєму багатому доробку має роботи виключно філологічні (текстологічні), історико–літературні, а також інтерпретаційні, що описують твори Гомера, Сафони, Каллімаха, Аристофана. Він автор двотомної праці «Грецька історіографія і споріднені науки» (ПАН, 1925–1927), та двотомника «Грецька трагедія» (Львів, 1930). Писав про устрій Афін і Спарти в праці «Грецькі держави» (1938), був також піонером польської єгиптології, автором книжки «Історія Єгипту в епоху Птолемеїв» (Львів, 1938), монографії «Клеопатра» (Львів, 1939), а особливо знавцем папірусів і їхньої мови, за що здобув визнання за кордоном. Саме йому було довірено для лейпцизької серії Тойбнера том «Приватні грецькі листи, які зберігаються на папірусах доби Лагідарів» («*Epistulae privatae Graecae, quae in papyris aetatis Lagidarum servantur*», I видання 1906; II: 1911), раніше ж в «Записках філологічного факультету академії наук» (1897) видав «Вступ до граматики грецьких папірусів доби Лагідарів» («*Prodromus grammaticae papyrorum Graecorum aetatis Lagidarum*»). За традицією, заведеною на кафедрі його попередниками, не забув про польсько–латинську поезію, доказом чого є праця «Класичні відголоски в Міколая Семпа–Шажинського» (1916)².

Не менш широкі тематично були дослідження Ришарда Гансенця (1888–1958), еллініста, який, однак, далеко виходив за межі елліністики в прямому сенсі цього слова. Був професором Львівського університету протягом усього міжвоєнного двадцятиліття. Предметом його дослідницьких інтересів були такі явища, як релігії і вірування (в

¹ Там само.

² Там само, с. 22–24.

основному античні), магія, ворожіння, святкові обряди і т. п., які найчастіше він описував у невеликих текстах: статтях чи навіть енциклопедичних статтях, оригінальних і часто новаторських. Уже після його смерті в збірному «Нарис про історію релігії» (Варшава, 1964, вид. 2: 1968) були видані праці з релігії: егейську, ахейську, грецьку, етрусську і найдавнішу римську. Літературознавчих праць він залишив небагато, але — як підкреслює Ромуальд Турасевич — «вони мають першорядне значення»¹. У львівський період вони зосереджені навколо генези епосу і трагедії, двох основних жанрів грецької літератури, а в післявоєнні роки, коли Гансенєць був професором Ягеллонського університету, його цікавило найбільше виникнення і розвиток літературних мов у Греції.

Із першим серед названих літературних жанрів пов'язана майже столітня наукова дискусія на тему так званого питання Гомера, викликаного книгою Фредерика Августа Вольфа «Пролегомени до Гомера» (1795), що стосується виникнення грецьких епопей². Протягом довгого часу думки дослідників змінювалися стосовно певних деталей, і хоча авторство Гомера перестало піддаватися сумнівам, справа до-Гомерівської усної традиції (співання), яка була основою для виникнення грецької епопей, ще на початку ХХ ст. була предметом досліджень. Саме цього питання стосується праця Гансенця «Виникнення епопей» і друга «Оригінальність „Вступу до Гомера”» («L'originalité des Prolegomena ad Homerum»³). Висновок Гансенця дуже складний і взагалі дискусія, що стосується авторства грецьких епопей, сьогодні, здавалося б, уже в минулому, але в цій дискусії було приділено увагу різним важливим питанням, пов'язаним з історією епосу. Це стосується також роздумів Гансенця «на тему композиції «Одисеї», [які] і сьогодні не втратили своєї цінності [...]». Він доходить висновку, зрештою, влучного, що «Одисея» — це не єдине продовження чи наслідування «Іліади» [...]. Найкрасивішим твором, поряд з епопеями Гомера, була «Атіопіда» поета Арктиноса, відома виключно з переказів у прозі. [...]

¹ Див.: R. Turasiewicz, Ryszard Gansieniec (1888–1958), w: *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga*, s. 385–397.

² Щодо розголосу цієї дискусії в Польщі див.: J. Maślanka, *Literatura a dzieje bajeczne*, Warszawa 1990, s. 130 i 159.

³ R. Turasiewicz, Ryszard Gansieniec, s. 390–392.

Арктинос прагнув справити враження, що його твір за змістом є продовженням «Іліади»¹. І такої мети автор цього епосу досягнув.

Так само, як його львівські попередники, Гансенець був дослідником середньовічної і ренесансної польсько-латинської поезії, а також епістолярії. Варто згадати такі роботи, як «Латинсько-польські поезії XV ст.» («Звіти Львівського наукового товариства», 1924) та «Пісні мандрівників» (Львів, 1937); він писав про поезію Анджея Кшицького («Еос», 1921), а після Другої світової війни про поетичну творчість Станіслава Цьолека («Історичні річники», 1957), видав працю «Лірика Галла Аноніма» («Літературний щоденник», 1958), книгу гімнів Яна Дантишека, здійснював піонерські дослідження над середньовічними поетикою та розмірами.

Окрім цього, Єжи Ковальський (1893–1948), вихованець Ягеллонського університету, працював протягом усього міжвоєнного двадцятиліття в університеті Яна Казимира, де в 1920 році, у віці 27 років, став надзвичайним професором (без докторського ступеня), а в 1929 році — звичайним. Він був дуже талановитим філологом, але жив недовго (55 років). Найбільше його запам'ятали як дослідника грецької риторики, автора таких робіт: «Риторичні дослідження» («*Studia rhetorica*», «Еос», 1928),

«Про риторичне мистецтво» («*De artis rhetoricae*», 1933), «Про риторичне мистецтво» («*De arte rhetorica*», 1937) та інших. Він автор праці «Коперник як латинський філолог і письменник» (1924). Особливо багато часу він присвятив реконструкції «Лозанських лекцій» Міцкевича і лише частину цієї величезної праці видав у VII томі Сеймового видання «Твори Міцкевича» (1936); решта зберігається у Бібліотеці Оссолінеум у Вроцлаві.

¹ Там само, с. 391.